

UNIVERSITÄT
SACHSEN-ANHALT
124

Cc 432

1) Kuesbeck, Thomsen, Humpo
et Latinius

ms. 24 - 18]

Cc 432^a (1-21)

PK

THESES

DE RECTA
RATIONE INSTITV-
ENDAE IVVENTVTIS

SCHOLASTICAE QVAE DOCEN-
te & ducente DEO publicè di-
sceptabuntur:

PRÆSIDE

M. WOLFGANGO
HEIDERO:

RESPONDENTE

NICOLAO PETRÆO

HVSANO HOLSATO:

Ad XXVI. Ianuarij tempore &
loco consueto.

IENAE

TYPIS TOBIAE STBINMANNI,

ANNO MDCXCIV.

Wolfgang Heider

O R N A T I S S I M O E T
integerrimo viro Dn.

BERNHARDO HEIDERO
CIVI ET NOTARIO PUBLICO
FRANCOFVRTI AD MOENVM PATRV-
eli suo charissimo, grati animi qualemq;
significationem editurus

H A E C

Pro multis paucula

Pro magnis parvula

Pro aureis aenea

refert & offert

M. VVOLF GANGVS HEIDER
Profess. publ. Acad. Ienensis.

 DE INSTITVTIONE
 SCHOLASTICA.
 THESIS I.

Varitur, pueri, adolescentes, iuvenes
 quare ratione prudenter institui possint, & feli-
 citer informari?

2. Quæstio cuius ostentatio nulla, sed neces-
 sitas maxima, sicut ipsius rei difficultas summa.
 3. Ostentatio nulla: quia operum fastigia apparent, fun-
 damenta latent.
 4. Necessitas maxima: Fons enim & radix virtutis &
 eruditionis omnis est institutio proba, præsertim si tenelle ætati
 adhibeatur.
 5. Sapores, quibus nova imbuis, durant, nec lanarum colo-
 res, quibus simplex ille candor mutatus est, elui possunt. Natura
 sumus tenacissimi eorum, quæ rudibus annis didicimus.
 6. Difficultas summa: Est enim res hæc præclara erudi-
 tionis, eximia prudentia, multa virtutis, laboris maxime, & in-
 finitarum propè molestiarum. Sed ad rem ἀνευ πρῶτου κινήσιν.
- 7+
- Aristoteles 6. Eth. cap. 9. in ἑκάστῳ requirit finem bo-
 num, & media, quæ honesta simul & tempestiva sint.
8. Ad hæc duo capita non incommode τὰ αὐτόνομα redi-
 gere possumus officia.
 9. Finem sui laboris honestum sibi proponat, & media
 quæ hanc ad metam compendio ducant, sollicitè querat, & es-
 ligat.
 10. Finis ille vel propinquus est, vel remotus.
 11. Propinquus alumni virtus, sapientia, eloquentia.

σύνεσις η. & δύναμις ἐμπνευμένη sine morum integritate nihil sunt aliud, quam consuta multis è fraudibus malitia.

12. Et Philosophus μεχρι & λέγειν, ἀνευτῆ πρότερον ne per-
tuso quidem are, aut vitiosa nuce redimendus est.

13. Remotus salutem Ecclesie, commoda Reipubl., commu-
nionis inter homines conseruationem, & Dei gloriam, quò no-
bis & benè dicendi, & rectè faciendi consilia referenda sunt,
complectitur.

14. Non est Præceptoris ocium sectari, voluptates qua-
rere, aucupari diuitias, popularem auram captare.

15. Hæc si quis concupiscat, non is se pulveri committat
Scholastico, sed vel sibi vivat, vel artes scænebre exercent, vel
Rempubl. capeffat.

16.

Media quæ hos ad fines destinata sunt, ἴπῳ καὶ παχυ-
λῶς in docentis προσκείμενα, & officij quod gerit ἐνεργήματα
disparare possumus, quorum hæc tamen ab illis pendent.

17. Προσκείμενα docentis vel ad Διανοητικάς, vel ad ὀρε-
κτικάς virtutes referenda.

18.

E dianoeticis Ludimoderator à sapientia & prudentia
vel maximè paratus sit.

19. A sapientia: ut quæ traditurus est ipse didicerit. Quam
quisq; norit artem in hæc se exercent. Ad opificiorum magiste-
ria non nisi τεχνίται solent admitti; quantò magis ad augu-
stissima scholarum παιδωτήρια non nisi peritiores accersendi.

20. Quid sui cum amaraco? quid indoctis & imperitis
cum cætu generis humani lectissimo?

Ludere qui nescit campestribus abstinet armis,
Indoctusq; pilæ discive trochive quiescit.

21. Non est asini tractare tyram, non sutoris ultra crepi-
dam ascendere, non fabri ultra malleum loqui.

Hi

22. Hi magistelli si in scholas, ut in balneum canis irrum-
pant, non tantum ἀγροίκων καὶ ἀποφασίῳ in discentium animis
relinquunt, sed illam etiam quæ καὶ ἀδύθεον est incautioribus
obtrudunt.

23. A prudentia: ut sciat & quæ tradenda pueris, &
quomodo tradenda, ne vel auro σκόβαλα præferat, vel per
ambages contendat eò, quò rectâ via devenire liceat.

24. Vtrumq; si quis ignoret, is abijciat ferulam scholasti-
cam, & rastros ac ligones arripiat.

25.

Ex virtutibus Ethicis sanè quam multas in Doctore qua-
rimus & requirimus: ut & pacatè suum munus obire, & gra-
viter exemplo suo discentibus præire possit.

26. Si quid agere seriò velis, ut quieto sis animo necessarium
est. Consistit vero per virtutem animus: at per vitia non secus
quam per ventorum flatus mare fluctuat, dehiscit, intumescit,
estuat, & turpissimas sordes eiectat.

27. De vi exemplorum probè Claudianus:

— Nec sic inflectere sensus

Humanos edicta valent, quam vita regentis.

Contra verò qui benè docet & malè vivit, is quod unâ manu
construxit, illud altera destruit, & demolitur.

28. Neg; tantum præceptores vitia sua discipulis quasi
labem quandam aspergunt, sed eosdem etiam obiurgare sine
pudore & rubore, non possunt.

29.

Inprimis verò docentes sibi cura patientur esse pietatem;
qua & sapientia & felicitatis omnis initium est & fundamen-
tum.

30. Omnia prospere eveniant colentibus Deum, spernentis
buis adversa.

31. Impietas lata quidem est inceptu, sed inquieta pro-
gressu, calamitosa exitu.

A 4

Idem

Idem suae concreditos fidei ut liberos ex se natos amet. *ἑγὼς* non modo quod aiunt Graeci *μωτικὸν διδάσκει*, sed etiam labores & molestias omnes reddit leviores, & quidquid habent amaritiei gratissima dulcedine quasi diluit.

33. Eum quem oderis sine tædio nunquam erudire poteris. Ex tædio fastidium oritur, ex fastidio negligentia tandem nascitur.

34. Interim verò magister puerorum unicè dabit operam ut *ἑγὼς* suo discipulorum *ἀντ' ἑγὼς* vicissim respondeat.

35. Si odiosus & invisus sit discipulis, in mari sementem certò faciet, & operam simul ac oleum perdet.

36.

Anima institutionis recta fides est *μεγάλη* *ἰεὺς* ut loquamur cum Theognide, quae nihil simulat quod auditoribus obfuturum sit, nihil dissimulat quod profuturum.

37. Sic enim animatus esse debet is, qui aliena moderatur studia, ut si unius semihora spacio suam eruditionem in discipulos effundere possit, omnemq; morum honestatem ijs quasi affricare, nihil laboris reformidet, difficultatis recuset, molestia detrectet.

38. Qui semper *ἑαυτῶν* cupiunt, & discipulos rudiores amant, doctores oderunt, (sicut multos hac tenet intemperies) ad boum illi greges & porcorum haras amandandi sunt, ubi nihil est quod auctoritati suae metuant.

39. Arborea proceriores arbusculas in propinquo nascentes extinguere solent, & quasi suffocare: sed praceptorum est succrescentem alumnorum virtutem & sapientiam fovere, alere, erigere, excitare.

40. Huius loci quorundam invidia, qui discipulos ab ijs prohibent & fraudulentè arcunt, quibus ipsi cupidissimè fruentur, & quae instar Aesopicae Corniculae exultant intemperantissimè.

41. Similes padagozo Sybarita, qui cum puer, quem manu ducebat sicum humi iacentem tolleret, acerbissime parvulum obiurgans ipse sicum arripuit, & devoravit.

42.

Sed nihili fides sine labore, assiduitate vigilantia, diligentia, quae in padotribus non mediocria debent esse, sed prope dixerimus summa.

43. Ager quamlibet fertilis sine cultura fructuosus esse non potest: multo minus animi bona cuiquam ἀνθρώπου καὶ ἀσωαῖα contingunt.

44. Abigantur à scholasticorum alvearibus ignavi facti, glires somnolenti, & pingues è pelago vituli.

45. Praeptorem Hesiodo similem esse volumus h. e. virum durum, & hirsutum, & multum Solem in corpore ostendentem.

46.

Idem non facile se commoveri patiatur ad iram, in qua nihil rationis & moderationis.

47. Ira non differt ab insania nisi mora temporis ut aiebat Cato, quam ob causam Architas villicum, Plato puerum, quod essent irati, castigare noluerunt.

48. Ὀργίλοι, πικροὶ, χαλεποὶ nihil inter pueros aliud efficiunt, quam in hortulorum floribus austru, in fontibus apri.

49. Et hoc quidem est causa quod solertiores & ingeniosiores minus ad scholarum ἀγρεῖσθαι apti sunt. Docent iracundius, & laboriosius, & discruciantur, cum id tarde percipi vident, quod ipsi celeriter arripuerunt.

50. Ne canes quidem aut equi subigi possunt ab ijs, & domari, qui minus, sustibus, & scuticis in eos saevius & debachantur.

51.

Deniq, pulve rem scholasticum, inventutis padorem, sordes, nugae, petulantiam & τὸ συγγεωμῆσαι καὶ ἀνεγῆσαι τολε-

1478

rare possit is, qui scholarum in umbraculis vitam agere velit.
Nec enim aliud huius ab atavula moribus, & his a laboribus ex-
pectandum.

52. Procul hinc faceffant illi delicatuli, qui in pulicis mor-
su Deorum opem inclamant: absint illi molliculi, quos si offen-
das paullulum, cum Achille volutantur in luto, cum Augusto
capita parietibus illidunt, cum Lycambe ad vestim confugiunt.

53. Et haec quidem de praecipuis magistrorum περισσώτοις:
nec enim opus ut speciatim virtutes enumeremus omnes. Dein-
ceps ad officij ἐργήματα accedemus.

54.
Hac ipsa quoque per qualemcumque διχορμίαν in duo genera
tribuemus. Vel enim quid docendum, vel quomodo praecceptor
advertat.

55.
Lacena suos olim liberos non aqua sed vino lavabant:
pueris non diluta, ieiuna, frigida, levia, tenuia; infrugifera
sunt inculcanda, sed quae gravissima sint & utilissima, & ex
his etiam selectiora. Non enim emas quod opus, sed quod neces-
se est, inquit Seneca.

56. Olim literis, gymnastica, Musica, & pictura dabant
operam, quas artes uti vehementer, si iungantur sobrie proba-
mus, ita non omnes ad Scholarchas nostri temporis pertinere
dicimus.

57. De literis illi solliciti sint, in quibus lectissima quaeque, sive
ἰεωγραφία sive περὶ ἀξίωσιν spectemus, condere debent & promovere.

58. Nec enim vitandum lolio, tam vili tritico: &
gemma si nobis suppetant quid opus ut vitro fallamur, & fab-
lamus?

59. Neque verò tantum eruditiores, sed etiam meliores su-
os reddere discipulos concutur, & ad virtutes omnes, quae ne-
cessariae sunt, imprimis tamen ad pietatem, verecundiam, tem-
perantiam, assiduitatem, & seniorum observantiam contuesca-
nt.

60. Agefi-

60. Agesilaus & Aristippus ea dicebant pueris esse discenda, quibus viri quondam, & senes uti possent. Nec enim tam in principijs, quam in postprincipijs studiorum nostrorum utilitas apparet.

61. Ineptissimum est scholis tantum docere & discere, non autem vita, & scientijs tantum ad sciendum, sicut avari numis ad numerandum uti.

62. Literarum autem studia dirigere in iuventute, sed mores non corrigere, quid aliud est, quam in vas impurum generosa vina transfundere, & furiosis arma nocendi prabere?

63.

Deinde caveant docentes, ne pellantur è scholis vetera, surrogentur nova: non quod nulla sit ingeniorum nostri temporis felicitas, sed quod maior superiorum.

64. Benè Plautus: Qui libenter utuntur vino vetere sapientes puto, & qui libenter veteres spectant fabulas. Cornicum oculos configere semper stultum fuit habitum.

65. Malè consulunt reipublica literaria, qui è discentium manibus auctores, qui tot retro seculis benè tulerunt aetatem, excutiant & tyrones à via regia, ad nescio qua diverticula abducunt, prætextu compendiosa doctrina, quam probamus quidem, sed unam & solam non probamus.

66. Neq; tamen reducimus τὰ αὐτὸς ἕφα Pythagoreorum. Inepti sunt, qui vetera probant tantum quia vetera; sed nova repudiant tantum quia nova. Scimus in philosophia non quis dicat videndum, sed quid dicatur attendendum.

67. Interim circumspice, ne nubem arripias pro Iunone: ad pœnitendum properat, cito qui iudicat.

68.

Deniq; cum non eadem aequè conveniant omnibus, opera vel maximè danda, ut discipuli sibi, hoc est sua indoli & aetati, suisq; fortunis & vita quam acturi sunt olim, consentanea percipiant.

B

69. Ad

69. Ad Poesin eos cogere, qui à studijs amœnioribus abs horrent, ad Iurisprudentiam, qui fori strepitum ferre nequeunt, ineptissimum est, & perniciosissimum.

70. Nobilitum & Principum liberos, qui cum imperio quondam futuri sunt, in scholasticis Logicorum & Physicorum argutijs detinere, prorsus ἀλόγον & μάταιολόγον.

71. Si fundamenta suorum studiorum locarint, non in alijs arum disciplinarum maria se demergant, sed artes parendi & imperandi Politicæ, Historias, religionem, Iurisprudentiam probè perdiscant.

72. In his enim maximè locum habet illud Neoptolemi Enniani: Philosophandum sed paucis, nam omnino haud placet.

73.

Modum docendi quod attinet, is vel ad rerum intelligentiam & memoriã facit, vel ad excitandam & alendam diligentiam conducit.

74.

Ad intelligentiam & memoriã primò quidem, si quæ docenda fuerint, doceantur breviter sine temporis & sumptuum dispendio.

75. Ars longa, vita brevis: & serò pervenit ad metam, qui primis in spacijs haeret diutius.

76. Optimè Lyricorum optimus Horatius:

Quidquid præcipies, esto brevis, ut citò dicta

Percipiant animi dociles, teneantq; fideles.

77. In his tamen omnibus τὸ μὴ δὲν ἀγῶν probandum, & cavendum, ne dum brevis esse laboras obscurus fias.

78. Festinandum itaq; sed tamen interdum lentè festinandum: & prudentissimè Cato: sat inquit citò, si sat benè.

79.

Eadem de iisdem more Socratico, siquidem vera sint, & commodè tradita: semper repetenda.

80. Zaleucus apud Stobæum, Lex inquit, si benè non habeat, meliorem in formam redigatur: confirmatis & permanentibus omnes obediunt. Idem de liberalibus disciplinis iudicium esto.

81. Hac

81. Hec οὐκ ὀλίγα plurimum confert, & ad certitudinem intelligentiam, & ad memoriae firmitatem.

82. Qui res easdem repetunt, sed aliis verbis, & ordine leviter mutato, nihil illi dignum admiratione praestant (quid enim mediocriter erudito facilius?) & interim tamen discuntibus, quasi alia subinde promantur e penu suo divite, fucum faciunt.

83. Similes hospiti Chalcidensi, qui cum plurima fercula carniū, quo tempore omnia nive tecta erant, apposuisset, & ferina copiam T. Quintius miraretur: tum ille respondit, ea omnia nihil aliud esse, quam suis domesticae carnes, tantum apparatus & conditura diversa.

84. Consuetudo pestifera: cum labores discuntibus mirum in modum augeat, & ijs qui vitulum nequeunt ferre bovem imponat.

85. Quin & Academiae quas vocant, & triviales scholae debebant mutuas tradere operas, & in res easdem, hic tamen brevius, illic uberius explicandas quantum eius fieri potest, amice conspirare: ne in illis de discere cogantur pueri, quae in his magno cum labore didicerunt.

86.

Præterea summa quae fieri potest, cum verborum tum rerum perspicuitate explananda sunt omnia.

87. Docentes enim intelligi cupimus, quod ἐνσπυεῖα facillimè consequemur.

88. Graphis & scalpris librariis configendi sunt illi, qui τὸ οὐλότιον Heracliti, si non ore proferunt, tamen animo conditum circumferunt.

89. Si quis suam celare velit sapientiam, id tacendo potius, quam loquendo consequetur.

90. Huiusmodi gymnasia, quid aliud sunt, quam balnea, in quibus sordida ministrantur aquae? Si ex eas, aliis opus, quibus abluare. Ab hoc magistro si discedas quarendus sagax quispiam Themistocles, qui illius Apollinis invidi ἑπεὶ δὲ ἀποκρίθητα responsa interpretetur.

B 2

19. Mi-

91. Minus tamen illi peccant, qui non tam voluntate, quam vel natura, vel institutionis vitio caliginem rebus offundunt: quamvis interdum & harum obscuritas omnem explanationis perspicuitatem respuat.

92.

In omni quidem vita, sed maximè tamen in republ. literaria, nihil ordine pulchrius, nihil fructuosius. Nam & ipse via est intelligentia, memoria magistra.

93. Ordine verò digerentur omnia, si tempus, quod studijs impendendum, rectè distribuatur, in preces, lectionem, auditionem, scriptionem, memoriae exercitationem, cibi sumtionem, & quietem.

94. Deinde si cum in *κυκλοπαίδεια* universa, tum singulis in artibus à facilioribus ad minus facilia, à notioribus ad minus nota descendas. Sic nutrices infantulos primum liquore lactis, & pultibus, ac pramanso alunt, si firmiores evaserint, duriores cibos, & solidiores ingerunt. Sape tamen plura coniungere non inutile: sepius necessarium.

95. Illud saluberrimum discipulis, si qui docet, usum antecedentium in sequentibus commodè possit demonstrare.

96. Confundere tempora, & liberales disciplinas ordine prepostero tradere, maxima fundi literarij calamitas.

97.

Repetitiones, quarum tenacissimi erant Gymnosophistae, in scholis etiam atq; etiam retinenda sunt, cum nihil probè cognosci possit, nisi eadem quotidie audiamus, dicamus, & ad usum in vita transferamus.

98. Lapidés cavantur guttularum assiduo lapsu: Silices formicarum pedibus atteruntur: quid ni animus toties iterata doctrina subigi possit, & expugnari?

99. Eruditi sunt, qui res scitu dignas animi tabellis insculpunt, non qui pagellis chartarum illinunt, quas unà cum literis

literis Socrates propter multorum negligentiam obesse potius memoria, quam prodesse dicebat.

100. Repetitionum verò multiplex ratio: Quae tradita sunt auditoribus ea subinde viva voce reposcere laboriosum est docentibus, sed discantibus utilissimum.

101. Quae celeriter praeferuntur oculis, ea visu percipi non possunt: nec animo concipi, quae semel audiuntur breviter, & leviter ediscuntur.

102. Inprimis ad illam consuetudinem Pythagoreorum & Catonis invitandi sunt adolescentes, ut vesperi quietem capturi semper in memoriam sibi redigant ea, quae interdum legerint audierint, dixerint, fecerint. Firmissime haerent ea, quae commentationibus alijs non turbantur.

103. Quin & disputationum συζητήσεις plurimarum sunt feraces utilitatum: si tamen non de rebus ludicris inexplicabilibus alienis: sed de serijs, facilioribus, & proprijs instituantur. Si non inanis gloriola, sed veritatis gratia celebrentur: Si dialecticae sint, & accuratae, non Sophisticae & Sycophanticae.

104. Si amica, placida, quiete, non tumultuose, clamose, maledica: si studiorum ἠδύσματα potius sint, quam ἐδέσματα: si artium quarumlibet cognitionem saltem mediocrem non tam antecedant, quam sequantur.

105. Ad repetitiones exercitationem Styli referre possumus, qui optimus & dicendi & sapiendi magister est.

106. Ab hoc ipso potissimum originem ducat extemporanea loquendi facultas: secus vana loquacitas erit, & inanis garrulitas.

107. Absint ab utroque verba non tantum peregrina & barbara, sed etiam obsoleta & decrepita, quae vix Evandri mater intelligat, nisi parca tanquam Emblemata quadam interdum libeat intertexere.

108.

Ut autem in discantibus φιλομάθεια conservetur, & φιληγοία magna docentium opus circumspectione.

B 3

109. A7

Arceant ab alumnis prava sodalitia, quibus optima quasi siderantur ingenia: semoveant voluptates, quae malorum omnium sunt esca.

110. Si cum claudo habites claudicare discas:

Dum spectant laesos oculi laeduntur & ipsi,
Multaq; corporibus transiione nocent.

111. In voluptatis autem regno, nec sapientia, nec iusticia, nec quidquam ullius precii potest consistere.

Deinde qui studiorum acquisens esse velit, ingenia noris discernere, & scite, sicuti cuiusq; tulerit indoles, tractare.

113. Quidam calcaribus indigent, alij frenis: sunt quidam nisi institeris remissi, quidam imperia dedignantur: quosdam continet metus, quosdam debilitat: ut iam omittamus alia prope innumera, quibus homo ab homine differt.

114. Hos igitur omnes sub idem mittere iugum, nihil aliud est, quam equis asinos adiungere.

115. Medicus alterum oculum ad artem suam, alterum ad decumbentis naturam vertat. Idem qui praeceptori faciendum dixerit, nihil absurdi dixerit.

116. Odio digni sunt cum dādis illi, qui auditores abigere malunt, quam ipsorum captivi se attemperare.

117. Nec admodū est difficile ingenia puerorum internoscere. Pythagoras solebat $\Phi\upsilon\tau\iota\omicron\gamma\omega\pi\omega\upsilon\epsilon\iota\upsilon$; Democritus indolem Protagora solerter e colligata lignorū sarcinula colligere poterat.

118. Ut ignem prodit fumus, sic ingenium foras sermone & opere, praesertim in luscitantibus prorumpit.

Quoscunq; tandem sortiamur auditores, illi rerum copia non sunt obruendi: neq; supra vires onerandi. Si paucula simul discas, idq; crebro facias, immensus eraditionis cumulus tandem songeretur.

120. Vascula oris angusti superfusam humoris copiam respu-
unt, sensim autē influentibus, vel etiā instillantib. complentur.

121. Ex equi cauda seta singula vel ab imbecilli facile pos-
sunt extrahi; sed omnes simul vel à robusto non evelli possunt.

122.

Cum autem vita nostra πόνος sit καὶ ἀνάπαυσις: ani-
morum remissio quadam aetate iuvenili permittenda. Benē Au-
sonius: ————— nec semper acerbi

Exercet pueros vox imperiosa magistri,
Sed requies studijq; vices data tempora servant.

123. Nihil est, quod laborem continuum ferre possit. Quin
& ea quae sensu & anima carent, ut vim suam servare possint,
velut alterna quiete retenduntur.

124. Prudenter Amasis ad Aegyptios agrè ferentes quod al-
teram diei partem reipubl. daret, alteram ocio, lusu, voluptate
transmitteret. Arcus, inquit, si opus est intenditur, si inten-
das semper rumpitur.

125. Hoc sine non tantum aliquid ocij, sed etiam ioci libera-
les, & lusus ingenui non gravatim adolescentia concedendi.

126. Longius profiliunt illi, qui paullulum regressi spiritum
collegerint: acacriores ad studia redimus, si interquiescere non-
nunquam liceat.

127. Maximoperè verò caveant magistri, ne intempestivis
lucubrationibus, & importunis vigilijs aetatem puerilem mace-
rent, exhauriant, conficiant; quamvis Epimenidis, & Endya-
mionis somnum minimè probemus.

128. ἀργεννία valetudini officit, mentis aciem obtundit, stud-
iorum nauseam relinquit.

129. Cur quietem moderatam invidemus ijs, qui Ecclesie
quondam, & reipub. causa plurimas noctes insomnes transi-
gere cogentur?

130. Hoc velut è tripode responsum meminere omnes: Ita
vivendum, ut diu vivere, ita discendum, ut diu discere, ita
labo-

laborandum, ut diu laborare possis. Neq; tamen necessitati legem imponimus.

131.

Nihil ad alliciendum, & tenendum animos auditorum efficacius, quam si Gratia Musis iungantur pulcherrimo coniugio: h. e. si omnia quae docenda sunt honesta quadam oblectatione condiantur, & iucundis ἀποδείμασι edulcentur, quod non tantum Poetis occinendum, sed iis omnibus qui docent alios, ingerendum.

132. Scholarum ἐγχαθήσια non temerè ludos appellant: sed quod litera per lulum instillanda sint, & quasi aliud agendo, ut fallentes doceamus, praesertim si pueri tenelli sint erudiendi.

133. Hic tamen locum illud habet quod apud Plutarchum Corinna Pindaro subijcit: manu serendum non toto sacco; & cavendum ne schola circulis aut trivijs & quibuslibet tabernis similes evadant.

134.

Deniq; non tam verberibus, & plagis, quam laudibus & honorum premijs, & emulatione honesta iuniores ad diligentiam inflammandi sunt.

135. Cum enim omnes trahamur laudis studio, & optimus quisq; maximè gloria ducatur, mirum non est, honorem artes alere, & ea iacere semper, quae apud quosq; improbantur.

136. Nec quidquam est, quod animos generosos tam à flagitijs submovere possit, quam metus dedecoris, & ignominiae.

137. Sed modus in his optimus. Laudes perpetuae & nimia Φιλαντία & ignaviam efficiunt, quod de principum liberis Carneades q̄ritur; vituperationes impudentiam & ἀναλγησία.

138. Aemulatio quàm ἀγαντήν vocat Hesiodus & certamen προεδρίας etiam Margiten ipsum acriorem & alacriorem reddere potest. Ita Milhiadis trophaeum noctu quiescere Themistoclem non patiebatur.

139. Pueri an minis terrendi sint & flagris coercendi qua-
situm

suum fuit. De minis nemo fere dubitat. Leoni, si cadas catellum,
terror inculitur: cur panas delinquenti non liceat comminari?

140. Plagas quod attinet, ait Chrysippus, negat Quinctilianus,
& in utriusq; sententiam & alij concedunt.

141. Qui negant, his ferè pugnant rationibus: quod deforme
sit & servile: quod plagis non corrigatur, qui obiurgationib. emē-
dari nequeat: quod frangat & abijciat animos, ijsq; lucis fugam,
& tedium afferat, praesertim, si meminerint eorum, quae vapu-
lantibus deformia dictu exciderint.

142. Cato certè qui suum ipse filium instituit, se ferre posse ne-
gabat, à servulo pueri aures vellicari. Idem putabat eum, qui u-
xorem aut liberos pulsasset, impium esse perinde, ac si sanctissimis
Deorum templis manus intulisset.

143. Contra qui sentiunt, omnium prope Scholarum consuetudi-
nem, ipsam necessitatem, & sacrarum quoq; literarum suffragia
producere possunt.

144. Sed nodus hic Gordius non est, neq; difficulter solvi pote-
rit.

145. Multi sunt Timones $\sigma\upsilon\upsilon\theta\epsilon\omega\pi\omicron\iota$, quos iures ex antro Tro-
phonij prodijse, & plagosi Orbilij, quibus obsonium est, etiam levis-
simas ob culpas in pueros simul & adultos invehi minis, debacha-
ri flagris, desavire scuticis.

146. Quorum ad facies cadaverosas misellos non secus trepidis
dare videas, quàm si caput Gorgonis intueantur, aut Empusam
quandam ex inferis prodeuntem conspiciant.

147. Eorum si ludos scilicet ingrediare, ad inferos virgilianos
descendisse videberis.

148. Hi verò $\mu\iota\sigma\acute{\alpha}\nu\theta\epsilon\omega\pi\omicron\iota$ non erudire pueros, sed asinos agere
debebant. Faciunt ut atas illa tenella literas odio incipiat habere,
priusquam illa quid sint, animadvertere cæperit.

149. Idem in causa sunt, ut animi ex ingenuis serviles, ex al-
tis humiles, ex erectis abiectissimi efficiantur.

150. In multis tamen ea vel petulantia est, vel segnities plus-
quam

C

quam

quam asinina, ut nec spe honorum ducti, nec blandicij; fl. et i, nec
minis terreri possint: sed more Phrygum non nisi plagis emenda-
ri velint.

151. In hos si flagra stringas, nihil facies aliud, quam medicus,
qui interdum ad urendum & secandum invitus accedit.

152.

Ex his omnibus colligere facile possumus, & intelligere, quam
verè Cicero dixerit: nullum munus reipub. afferre maius melius-
ve nos posse, quam si doceamus, atq; erudiamus iuventutem.

153. Interim eorum annona per quam est chara, qui Spartam
hanc ita quidem, uti par est, ornare velint & possint.

Multi thyrsiferi, sed pauci Bacchi:

Nec quilibet Corinthum navigaverit.

154. Aut si qui peritiores, & diligentiores sunt, eorum tan. er.
τέχνην & σέβει τύχην, quæ cum Pluto ad nequissimos plerunq; diversa
sit.

155.

Sub finem quæri potest: utrum præstabilius sit, domi pueros
instituere, an publicas ad scholas mittere?

156. Hoc posterius & Legislatoribus clarissimarum civitatum,
& eminentissimis auctoribus probatur.

157. Publicè qui docent plerunq; meliores sunt, & liberiores
quam illi pedanei in umbra, & solitudine magistri. Meliores, quia
publica censura lecti: liberiores quia liberorum querelas, & præ-
cipites matrum iras minus verentur.

158. Neq; tantum mentis & spiritus concipere potest magister
singulis presentibus, quam multis congregatis. Optimè Quintilia.
lib. 1. cap. 3. Non esset in rebus humanis eloquentia, si tantum
cum singulis loqueremur.

159. Sed ne vitiosam adornemus σύγκρισιν, cum paribus paria
conferemus. Præceptores utrinq; periti sint, & parati, nec ta-
men institutio privata a publica comparari poterit.

160. Qui in luce Ecclesie & reipubl. quòdam versari voluerit,
assuescat iam à tenero non reformidare homines, nec in cœtu,
cum non opus est, pallefcere, & pudescere.

Excio

161. Excitatur autem & attollitur mens honestis in congressibus: in latebris verò languescit, & velut in opaco situm trahit.

162. In illis qui educantur, si prodeundum sit in publicum, solent & lucem ferre possunt, cum apud multos ea didicerint, quae apud multos facienda sunt.

163. Qui paternis adibus veluti *Caucaso Promethæus* affixi fuerunt, cum proferenda sunt studia, caligant in sole, & omnia nova offendunt, nec inter multos ea possunt facere, quae inter paucos didicere.

164. Aut si qui confidentiores sunt, illi persuasione inani tumescunt. Necesse est enim sibi nimium tribuat, qui se nemini comparat. Schola verò publica modestiae sunt officina.

165. Accedit quod ij, qui studijs iisdem simul initiantur, amicitias ad senectutem usq; firmissimè colunt.

166. Præterea congressus non hominibus tantum, sed mutis quoq; animalibus naturalis est.

167. Insuper domi ea sola discunt pueri, quae ipsis præcipiuntur: in scholis etiam quae alijs, sive literas, sive mores spectes.

168. In ludis publicis emulatio dominatur, quae cum ducere classem semper cupiat, dici non potest, quam acres ad studia facies subdat.

169. Vites arboribus applicite ramos inferiores primum apprehendendo in cacumen evadunt: ita pueruli condiscipulorum imitatione se paulatim tollunt, & quasi in pedes erigunt.

170. Deniq; longè maior in cœtu laudum & vituperationum ἐνέγεια, quam si illa solis in umbra occinantur.

171. Si tamen in pueris informandis vel in scitia vel negligentia peccetur, satius est domi, quam foris peccari.

172. Illic vitijs paucioribus, hic pluribus alumnus assuescet: illic ab uno præceptore, hic & pluribus à sodalibus corrumpetur.

173. Si proba sit institutio domestica, sed vitiosa publica: quis tum non videt illam huic præferendam.

174. Sed his duo potissimum obijci solent. Primum, quod puero in turba ætatis eius, quae ad vitia maximè prona, facile aliquid

labris aspergitur. Alterum quod præceptor liberalius uni tempus impendere, quàm inter plures partiri posse videtur.

175. Plumbei pugiones. De Institutione publica, qua moribus non officiat verba fecimus. Et pleriq; vitia non è scholis accipiunt, sed in scholas & familiis privatis asserunt.

176. Deinde modicum est tempus quod impenditur uni, cum soli plerunq; scribant, legant, cogitent, ediscant. Ideoq; per plures ire facile potest, qui publicam scholam aperuerit.

177. Quin & pleraq; hanc conditionem habent, ut eadem voce simul ad omnes perferantur. Non enim vox illa præceptoris, ut cana minus pluribus sufficit, sed ut sol universis idem lucus calorisq; largitur.

178 Sed tamen emendationi, & doctrinæ scholastica numerus obstat.

179. Sit hoc incommodum: sed eiusmodi tamen est, quod infinitis propè commodis pensatur.

180. Nec eò mittendi pueri, ubi propter multitudinem negligantur. Si pauciores sint magistri, non sit maxima puerorum turba: si maior discentium frequentia, plures quoq; puerorum Ephori conducendi.

181. Et hæc quidem de questione, quam initio posuimus afferenda fuere, pauciora si spectes argumentum, plura si nostrum institutum, neq; pauciora, neq; plura, si studiosæ iuventutis, quod speramus, emolumentum.

Q V A E S T I O N E S.

- I. Quo anno ætatis pueri primùm instituendi?
- II. An præceptores mutare sæpius utile sit?
- III. An in patria potius, quàm extra patriam informandi?

F I N I S.

B.I.G.

Farbkarte #13

ES

ECTA
 NSTITV-
 ENTVTIS

QVAE DOCEN-
 o publicè di-
 ntur:

IDE

GANGO

ERO:

DENTE

PETRÆO

OLSATO:
 arij tempore &
 lucto.

AE

STBINMANNI,

IO XCIV.